

Inledning

Med detta dubbelnummer avslutas 1986 års årgång, den tredje totalt, av *Tidskrift för rättssociologi*. Vi har under året presenterat ett rikt och varierat utbud av artiklar: om Arbetsdomstolen, om professionsforskning, om rättssäkerheten för brottsmisstänkta, om svensk straffrättsdebatt, om rättskritik, om kvalitet i hälso- och sjukvården, om Habermas' teori om den kommunikativa kompetensen. Förutom artiklarna i detta nummer.

Det har på senare tid blivit uppenbart angeläget att tillföra den svenska samhällsdebatten och -analysen "en nypa rättssociologi", vilket, enkelt uttryckt, är ambitionen med denna tidskrift. Till de rättssociologiskt relevanta debatterna hör tveklöst den mellan olika partiledare som uppkommit i kölvattnet på den sk "engångsskatten". I debatten ställs äganderätten mot medborgarrätten, på ett sätt som inte är invändningsfritt.

I Frankrike har demonstrationerna i Paris försatt den franska ministären under Jacques Chirac i en besvärlig situation; inte bara den sittande regeringens legitimitet är ifrågasatt, utan hela det system varunder den kom till makten. Så demonstrerades hur ömtålig och sårbar rätten är när den inte har folkets stöd.

Här hemma visar det sig att en tredjedel av de kvinnor som vänder sig till Jämställdhetsombudsmannen (JämO) med klagomål om könsdiskriminering blir trakasserade på sina arbetsplatser. När JämO i det läget efterlyser lagstiftning mot trakasserier står det klart att rättssociologisk teori och metod såväl som problemställning och

analys måste nå ut till en vidare krets, för att bredda debatten och fastslå vissa grundsatser rörande rätten som ett instrument för styrning och social kontroll.

Den internationellt kände ungerske rättssociologen Csaba Varga inleder årets sista nummer. 1983 var Varga gästföreläsare vid Rättssociologiska institutionen i Lund. Den föreläsning han gav då, om makro-rättssociologisk teori, har han för denna publicering omarbetat och utvecklat. Vargas artikel bjuder inte blott på en kartläggning och teoretisk positionsbestämning av de olika tendeserna inom makrosociologisk rättsteoriutveckling; han analyserar därtill olika makrosociologiska teorier om rätten i förhållande till rättsvetenskapen, varvid han pekar på de möjliga fördelar för det traditionella juridiska tänkandet som de erbjuder.

För de rättsvetenskapliga forskare som uppfattar rättssociologi som en rättsvetenskaplig metod är Vargas presentation och analys av stor vikt. För dem som själv sysslar med teoribyggande är artikeln en välkommen sammanfattning och analys av dagsläget, med de olika teoriernas starka och svaga punkter diskuterade och analyserade. En klar fördel med att Vargas föreläsning numera finns i tryck är att de olika teoretiska poänger som vunnits för länge sedan inte längre behöver bli föremål för oinitierade diskussioner mellan rättsvetare och samhällsvetare.

Det är just känslan och intrycket av gamla diskussioner som kommer fram på nytt, utan vetenskaplig referensram, som man får vid läsningen av professor Christian Joerges utmärkta sammanfattning av ett symposium med västtyska och amerikanska forskare, om olika traditioner inom sociologisk rättsvetenskap och kritisk rättsteori. Joerges svarade själv till stor del för arrangemangen, och det framgår av hans artikel att stor möda lagts ner på att få till stånd detta internationella samtal om teoretiska och metodologiska problem.

Trots det, tycks det som om de amerikanska och tyska forskarna talar förbi varandra. Skillnaderna i teoretisk referensram var för stora. De amerikanska gästerna var till stor del unga juristprofessorer ur den sk Critical Legal Studies (CLS)-rörelsen, med dess bristfälliga teoretiska bas och dess nästan a-teoretiska hållning. De tyska värddarna utgjordes av gräddan av den västeuropeiska intelligentsian, t ex Claus Offe, Jürgen Habermas, Norbert Reich, Hubert Rottleuthner, Gunther Teubner, med ett tungt och varierat teoretiskt arv. Men lika stor betydelse som dessa teoretiska skillnader hade sannolikt det faktum att deltagarna kom från två, inte minst i rättsligt hänseende, skilda samhällen.

Trots den uttalade ambitionen med symposiet från dess sponsor, Volkswagenstiftelsen, att bidra till spridningen av det tyska rättstänkandet, måste man konstatera att tanken på staten som begrepp eller rätten som integrerande och instrumentellt medium är närmast främmande för amerikaner. På samma sätt fick tanken på en snäv dekonstruktion av olika rättssatser för att påvisa relativiteten och maktbruk och missbruk inget gensvar från tyskarna.

Däremot berättar Joerges om ett givande symposium där alla arbetade hårt för att skapa ett fruktbart diskussionsklimat. Slutkommentarerna, den tyska att amerikanerna var för naiva och den amerikanska att tyskarna var för abstrakta, speglar onekligen en bestående klyfta mellan tyska och amerikanska forskare och teoribyggare, men tveklöst bidrog symposiet till att överbrygga åtskilliga andra motsättningar.

Från vår svenska horisont, till vilken vi plockar fritt från såväl den tyska som den amerikanska rättssociologiska traditionen, kan vi kanske våga oss på att dra den slutsatsen från Joerges' sammanfattning av symposiet för tidskriften, att svensk teoriutveckling i detta område har mycket att bidra med. Kanske ska vi hellre tolka de nya angreppssätten från Förenta Staterna (Critical Legal Studies) och Förbundsrepubliken (rättens integrativa funktion) från ett kunskaps-sociologiskt perspektiv. Teori utvecklas utifrån den samhällstyp som producerar den. Maktlösheten i USA, den marknadsorienterade politiken, avsaknaden av ett socialpolitiskt tänkande – desså förhållanden frambringar en maktlös intelligentsia som ägnar sig åt att avslöja varandra och att påvisa att makten finns överallt i samhället, varje steg ut i verkligheten är ett steg tillbaka. I Tyskland har man länge känt behovet att förstå samhällets olika delar och hur dessa med rättens hjälp kan integreras och fungera tillsammans utan maktmissbruk, och dessa centrala frågor har lett teoriutvecklingen in på speciella banor.

Man bör sålunda förstå bidragen sådana de presenteras i artikeln utifrån de förutsättningar och perspektiv som de utgår ifrån.

— Sverige så. Antoinette Hetzler presenterar i sin artikel ett kanske mindre känt, men klart växande samhällsfenomen – självförvårdad arbetslöshet. Hetzler diskuterar frivilliga uppsägningar utifrån ett rättssociologiskt perspektiv, och visar hur en rättssociologisk undersökning och analys kan kasta ljus på problematiken och samtidigt bidra till den rättssociologiska teoriutvecklingen.

Sigrídur Stefánsdóttir visar i sin artikel brukarnas perspektiv på Trygghetsförsäkringen vid arbetsskada, samt pekar på deras begränsade tillgång till de kommunikativa processer som utgör grunden

för deras rättigheter. De konfliktsituationer som en arbetsskada ger upphov till har frambringat lösningar i form av såväl statliga som avtalsmässiga ersättningsregler, vilket avser att ge individen en möjlighet att oaktat skadan i full kapacitet delta i samhällslivet. Att dessa lösningar definieras över huvudet på dem som har problemen, och att dessa inte heller är delaktiga i de processer som omger en skade- och ersättningssituation – detta är en allvarlig markering mot den utvecklade konfliktlösningen i samhället.

Stefansdottirs arbete är ett av det första i en lång rad som syftar till att belysa problemet med konfliktlösningsstrategier inom rättssystemet som av olika skäl fungerar mindre bra eller inte alls. Analysen går vidare i Stefansdottirs eget arbete, men också *Tidskrift för rättssociologi* kommer att beröra ämnet "brister i etablerade konfliktlösningsstrategier och -mekanismer". T.ex kan ju Hetzlers frivilliga arbetslöshet förstås som ett uttryck för behovet av alternativa konfliktlösningar.

I "Inpasset" skriver Per Stjernquist brev till Agnete Weiz Bentzon. Professor Stjernquist, som under de stormiga åren i slutet på sextioalet var rektor för Lunds universitet, har läst en artikel av professor Weiz Bentzon, tillsammans med Torben Agersnaps, om myndighetsreaktioner på kollektiva sociala oroligheter. De danska författarna argumenterar för medling mellan de protesterande och myndigheterna, och tar avstånd från våld som svar på sociala protester. Stjernquist är intresserad av gränsdragning, och relaterar en komplicerad situation från sin tid som rektor...

För övrigt vill vi bara uttrycka en förhoppning att Volym 3 av *Tidskrift för rättssociologi* varit till full belåtenhet, samt påminna om att det nu är dags att förnya alla prenumerationer. Under 1987 kommer tidskriften ut med fyra enkelnummer, det första i månads-skiftet mars-april, det andra i slutet av maj, nummer tre i slutet av augusti och nummer fyra kring månadsskiftet oktober november.